

روزی که توبه آدم(ع) قبول شد/ عرفه؛ بهترین زمان محاسبه نفس

بنا به فرموده امام سجاد(ع) این روز روزی است که در آن درهای رحمت الهی باز بوده و خداوند عطای خود را بر مردم گسترانیده و بر همگان تفضل فرموده است.

بنا به فرموده امام سجاد(ع) این روز روزی است که در آن درهای رحمت الهی باز بوده و خداوند عطای خود را بر مردم گسترانیده و بر همگان تفضل فرموده است.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه: عرفه روز نیایش با خداست. در آیه ۷۷ سوره فرقان آمده است: «قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ»؛ یعنی بگو پروردگارم به شما توجه نمی‌کند؛ کرد اگر دعاهایتان نبود.

امیرالمومنین علی(ع) چهار شرط برای اجابت دعا را اینگونه بیان می‌کند؛ «لِلدَّعَاءِ شَرْوُطٌ أَرْبَعَةٌ الْأَوَّلُ إِحْصَاءُ النَّيِّهِ وَالثَّانِي إِخْلَاصُ السَّرِيرَةِ وَالثَّالِثُ مَعْرِفَةُ الْمَسْئُولِ وَالرَّابِعُ الْإِصْفَاءُ فِي الْمَسْأَلَةِ»؛ اول توجه کامل به خدا؛ دوم سرشت با اخلاص؛ سوم شناختن خدا؛ چهارم انصاف در سؤال؛ یعنی بقیه را هم در نظر بگیریم. لذا همه چیز را نباید برای خودمان دعا کنیم.

روز عرفه، روزی است که خداوند توبه داوود و آدم(ع) را قبول فرمود. در عظمت و بزرگی روز عرفه و قبولی توبه در آن، همین روایت بس که امام صادق(ع) فرمود: «مَنْ لَمْ يَغْفِرْ لَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ يَغْفِرْ لَهُ إِلَى قَابِلٍ إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ عَرَفَةَ»؛ کسی که در ماه رمضان بخشیده نشود، برای او بخششی، (در مواقع دیگر سال) نخواهد بود جز اینکه در عرفه حاضر باشد.

روز عرفه، روزی است که خداوند توبه داوود و آدم(ع) را قبول فرمود. در عظمت و بزرگی روز عرفه و قبولی توبه در آن، همین روایت بس که امام صادق(ع) فرمود: «مَنْ لَمْ يَغْفِرْ لَهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ يَغْفِرْ لَهُ إِلَى قَابِلٍ إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ عَرَفَةَ»؛ کسی که در ماه رمضان بخشیده نشود، برای او بخششی، (در مواقع دیگر سال) نخواهد بود جز اینکه در عرفه حاضر باشد.

روایتی از رسول خدا(ص) آمده است که فرمودند در ذی الحجه شبی است که آن سید شبهاست و در این شب خدای تعالی توبه داوود را قبول کرد و آن شب عرفه است. هر که در این شب عملی از عبادات و... انجام دهد، مزد صد و هفتاد سال عبادت به او می‌دهند و دعایش را مستجاب کنند.

یکی از فرصت‌های مهم در روز عرفه، که بسیار مورد تأکید ائمه معصومین و بزرگان دین قرار گرفته است، فرصت دعا و مسئلت از خداوند است. بنا به فرموده امام سجاد(ع) این روز روزی است که در آن درهای رحمت الهی باز بوده و خداوند عطای خود را بر مردم گسترانیده و بر همگان تفضل فرموده است، به همین خاطر توبه در آن مقبول و دعا به اجابت خواهد رسید.

در روایتی آمده است که امام سجاد(ع) در روز عرفه مردان و زنانی را دید که گدایی می‌کنند فرمود: «هَؤُلَاءِ شَرَارُ خَلْقِ اللَّهِ، النَّاسُ مَقْبُولُونَ عَلَى اللَّهِ وَهُمْ مَقْبُولُونَ عَلَى النَّاسِ»؛ اینها بدترین خلق خدا هستند (زیرا رحمت خداوند در این روز را نادیده گرفتند همانا) مردم به خدا روی می‌آورند و آنها روی به مردم می‌آورند.

به خاطر اهمیت دادن به دعاست که در این روز دعاهای بسیاری از اهل بیت عصمت و طهارت وارد شده است که همگی نشان از جلب رضایت و مغفرت پروردگار و طلب توبه از درگاه ذات کبریایی او دارند.

روز عرفه هرچند بعنوان روز عید معروف نیست اما مانند عید است. چون خداوند در این روز ضیافت عام دارد و بندگان را به ستایش و ثناگویی خود فراخوانده و نوید بخشش و آمرزش عمومی و برآورده شدن حاجات را داده است. چنین روزی قطعاً از ایام برگزیده الهی است.

دعا و تضرع به درگاه خداوند از مهمترین اعمال این روز است. دعای عرفه آنقدر اهمیت دارد که در وصفش آمده: «رُفُوعَةُ رُوحِهِ»؛ روزی که تمام فضیلت کم‌نظیری که دارد، اگر موجب ضعف یا بی‌حالی در

دعا گردد، کراهت دارد و بعضی آن را جایز نمی‌دانند.؛ و اما اهمیت دعا در این روز به قدری است که سید بن طاووس در اقبال، حدیثی از امام باقر(ع) نقل فرموده مبنی بر اینکه چنانچه روزه داری در این روز سبب ضعف از دعا شود باید این روز را افطار کرد.

در روایات ائمه معصومین دو عامل برای جلب رحمت پروردگار ذکر شده است و آن عمل و دعاست. اهل عمل از باب عدل خدا وارد شده و به اجر خود می‌زنند؛ و اما اهل دعا از باب فضل وارد شده و مشمول رحمت حق می‌زنند؛ دعا، باب وسیعی است که به سبب رحمت و کرم نامتناهی پروردگار به روی بندگان باز شده است.

اگر انسان دریابد که وجودش تماما فقر است و همواره نیازمند خداست، هرآنچه دارد و ندارد را از خدا می‌زند؛ و اما می‌خواهد. آنگاه به سوی او حرکت می‌کند و دعا و عرض نیاز را شعار خود قرار می‌دهد.

اما اگر معتقد نباشد که وجودش نیازمند خداست، متکبر است و تکبر او را از عبادت باز می‌دارد. خداوند هم متکبران را وعده داده است.؛ و دوزخ داده است.؛ پروردگار شما گفت: بخوانید مرا تا اجابت کنم شما را، براستی کسانی که در عبادت من تکبر نمایند، بزودی با خواری و ذلت وارد جهنم خواهند شد.؛ [غافر/۶۰]

در قرآن کریم، دعا بعنوان معیار ارزش انسان و ملاک توجه خداوند به او بیان شده است.؛ و اگر دعایتان نبود، پروردگارم هیچ اعتنایی به شما نداشت.؛ [فرقان/۷۷] از دیدگاه قرآن، سرپیچی از دعا استکبار است و دعای همراه با تضرع و فروتنی، بیانگر مراتب بندگی به پیشگاه خداوند است.

دعای عرفه بیان شیوا و روشنی از دلدادگی بنده به خدا، تقرب به درگاه او، کسب معرفت و تکامل عبودیت است

یکی از شیوه‌های دسته‌بندی ادعیه، تقسیم آنها براساس محتوی و مفاهیمی است که در متون دعا وجود دارد. یکی درخواست حوائج دنیا و آخرت است مانند؛ و آخرة حسنة و فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة؛ دوم اقرار به گناهان و طلب آمرزش مانند دعای کمیل یا دعای ابوحمزه ثمالی است و سوم شناساندن حضرت حق و معرفت نسبت به اوست. از جمله این ادعیه، دعای عرفه است که بیان شیوا و روشنی از دلدادگی بنده به خدا، تقرب به درگاه او، کسب معرفت و تکامل عبودیت است.

دانستن این نکته ضروری است که مناجات روز عرفه فقط مختص امام حسین نبوده و سایر معصومین نیز در این روز مناجات خاص داشته‌اند. از رسول اکرم، از سیدالشهداء (دعای معروف عرفه)، از امام زین العابدین، از امام جعفر صادق و از حضرت امام رضا علیهم السلام، ادعیه‌ای خاص روز عرفه نقل شده است.

حجت الاسلام سید حسین مومنی در گفتگو با خبرنگار مهر در مورد فضیلت های روز عرفه گفت: از دستوراتی که برای سالک وجود دارد شکر و استغفار است. از رهگذر شکر و استغفار انسان می تواند به درجات بالای سلوکی دست پیدا کند. اما چگونه انسان می تواند به این مقام برسد که شاکر حقیقی و مستغفر حقیقی باشد؟

وی ادامه داد: از رهگذر محاسبه است که انسان می تواند به این رتبه برسد. امام رضا فرمودند؛ من حاسب نفسی ربح ومن غفل عنها خسرها؛ اگر کسی محاسبه نفس کند سود می کند و اگر کسی اهل محاسبه نفس نبود ضرر می کند. در جای دیگر حضرت می فرماید اگر کسی اهل محاسبه نباشد از ما نیست. محاسبه انسان را واقع بین می کند. روز عرفه روز محاسبه است.

وی افزود: امروز دستور داریم زیر آسمان دو رکعت نماز بخوانیم و سر را بر سجده گذاشته و اعتراف به گناه بکنیم. آنقدر نزد خدا پسندیده است که عبدش سر سجده فرود بیاورد و به گناهانش اعتراف کند. در خانه احدی اجازه اعتراف نداریم جز در خانه خدا.

این کارشناس دینی گفت: از رهگذر محاسبه انسان به استغفار حقیقی می رسد و اینگونه خواهیم دید که خدا قلم عفو بر گناهان ما می کشد. فقط انکسار نیاز دارد که در خانه خدا سر به سجده بگذاریم و بگوییم؛ رب انی مغلوب فانتصر؛ خدایا من زمین خوردم دستم را بگیر.

وی افزود: در چند زمینه باید اهل محاسبه باشیم. محاسبه در امر واجبات اولین محاسبه است. بسیاری از مشکلاتی که در زندگی سر راه ما قرار می گیرد بخاطر عدم اعتنا به واجبات است. اگر انسان نسبت به امر واجب مثلا نماز بی اعتنا

باشد آفت هایی متوجه او می شود.

وی ادامه داد: حضرت زهرا(س) به پیامبر عرض کردند اگر کسی نماز را سبک بشمارد چه چیزی عایدش می شود و چه عقوبتی متوجه اوست؟ پیامبر فرمودند شش عقوبت در دنیا، سه عقوبت لحظه جان دادن، سه عقوبت در قبر و سه عقوبت در قیامت متوجه کسی است که نماز را سبک بشمارد.

این کارشناس دینی گفت: انسانی که بی توجه نسبت به نماز باشد برکت از عمر و روزی اش می رود. هر عمل خیری انجام دهد از او پذیرفته نیست چون نماز ملاک پذیرفته شدن اعمال است. خدا نور صالحین را از چهره او می گیرد. دعای چنین انسانی مستجاب نمی شود و دعای دیگران هم در حق او مستجاب نمی شود.

سید حسین مومنی ادامه داد: مورد دوم محاسبه در امر محرمات است. مورد سوم محاسبه در امر مستحبات است. مورد چهارم محاسبه در امر ولی خداست. ما چقدر دغدغه امام زمان را داریم؟

وی افزود: در آداب دعا هم نسبت به زمان و هم نسبت به مکان و هم نسبت به الفاظ دعا تاکید شده است. زمانی که در آن قرار گرفته ایم زمان بسیار مهم برای دعا کردن است و وعده استجاب نسبت به آن داده شده است. کلماتی که می خواهیم بر زبان جاری کنیم، کلماتی است که از لسان سیدالشهدا جاری شده که مرحوم محدث قمی بیان کرده اند که حضرت اشک می ریخت و این دعا را می خواندند.

در لغت دعا به این معنی است که الدَّعَاءُ ان تُمیل الشیء الیکَ یصوت و کلام یكون منک ؛ یعنی انسان با صدا و با کلمات، شخصی را متوجه و متمایل به خود بکند

وی گفت: در لغت دعا به این معنی است که الدَّعَاءُ ان تُمیل الشیء الیکَ یصوت و کلام یكون منک ؛ یعنی انسان با صدا و با کلمات، شخصی را متوجه و متمایل به خود بکند. این ریشه لغوی دعاست. علامه طباطبایی در جلد دوم تفسیر المیزان اینچنین بیان کرده اند که دعا توجه دادن مدعو است به داعی.

این کارشناس دینی اظهار داشت: انسان مدعو را به خود متوجه کند برای جلب منفعت یا دفع ضرر. علامه می فرماید درخواست از مدعو هدف دعاست نه خود دعا. ما یک دعا کردن داریم و یک غایت و هدف از دعا داریم. غایت و هدف دعا این است که انسان درخواستی را مطرح می کند. بر اساس این بیان علامه طباطبایی دعا توجه دادن خداست به خود. در این لحظات هر جور که می توانیم باید توجه خدا را به خود جلب بکنیم.

وی ادامه داد: هیچ چیز مثل اقرار و اعتراف به گناه در این لحظات توصیه نشده است. این لحظات لحظاتی است که با گریه و تضرع و اشک و خواندن الفاظ دعا، انسان باید خدا را متوجه خود بکند. به همین دلیل در حقیقت دعا این مطلب بیان شده است که از جنود عقل است.

وی افزود: عقل انسان به انسان می گوید که تو نیازمندی پس باید دست تو در مقابل یک بی نیاز و کمال مطلق دراز شود. دست نباید در مقابل اغیار که مثل خودم نیازمند و محتاج اند دراز شود. این وعده قرآن است که می فرماید ؛ ادعونی استجب لکم ؛ و می فرماید اگر استکبار بورزید و از من چیزی نخواهید رحمت خود را از شما برمی گردانم. هیچ چیز مثل انکسار دل به مصائب سیدالشهدا در روز عرّفه نمی تواند انسان را ترفیع درجه و مقام دهد.

وی گفت: امیرالمومنین فرمودند ؛ ثلاث لا یضرّ معهنّ شیء ؛ الدّعاء عند الكرب و الاستغفار عند الدّنب و الشّکر عند النّعمة ؛ یعنی وجود سه چیز است که با وجود آن ضرری متوجه انسان نمی ؛ گردد: دعا به هنگام سختی، استغفار موقع گناه و شکر به هنگام نعمت.

سید حسین مومنی ادامه داد: پیامبر فرمود ؛ افزعوا الی الله ؛ فی حوائجکم و الجنوا الیه فی مئّاتکم و تضرّعوا الیه و ادعوه فانّ الدّعاء مَخ العبادّة ؛ یعنی در حوائج خویش از خدا استغاثه نمائید، در شداید زندگی به پناه خدا بروید و به درگاه او تضرّع کنید و او را بخوانید، چه آنکه دعا مغز عبادت است.

وی افزود: امام صادق فرمودند که شیطان سراغ کسی نمی آید که اهل دعا کردن باشد. روایت می فرماید دعا قلب مرده را بیدار و زنده می کند. پیامبر به انس ابن مالک فرمود که زیاد دعا کن چراکه دعا قضای حتمی و قطعی را برمی گرداند.

وی گفت: روز عرفه روز معرفت و شناخت است. انسان باید در این روز نسبت به سه مسئله دقت داشته باشد. زمینه و بستر استجابت دعا در این روز کاملاً فراهم است و امکان اینکه انسان به این سه مسئله برسد وجود دارد. یکی معرفت نسبت به خداست. در این روز انسان می تواند با نگاه وجود مقدس امام معصوم در طریق بندگی قرار بگیرد.

وی ادامه داد: خدا بر کل شی قادر است و همه چیز در ید قدرت اوست و باید معرفت و شناخت نسبت به این امر پیدا کنیم که او برای ما مهربان و دلسوز است. لذا در روز عرفه باید بخواهیم که به معرفت نسبت به خدا برسیم.

این واعظ دینی افزود: دومین مطلبی که باید نسبت به آن شناخت پیدا کنیم عبد بودن ماست. باید عجز نسبت به خدا داشته باشیم. باید بدانیم که ما عبد هستیم و بدون نگاه خدا فاقد ارزش و اعتبار هستیم. در دعاهایی که در طواف خانه خدا خوانده می شود داریم که الهی البیت بیتک و الحرم الحرمک و العبد عبدک، خدایا خانه خانه توست و حرم حرم تو است و من هم بنده تو هستم. لذا باید بدانیم که جز خدا، کسی چیزی به ما نمی دهد.

وی ادامه داد: تمام اعتبار و ارزش ما به بندگی خداست. روز عرفه باید بندگی ما امضا شود. باید بفهمیم عبد هستیم و محتاجیم و باید ذره ای امید به غیر خدا نداشته باشیم.

حجت الاسلام مومنی در پایان گفت: سومین مطلب شناخت راه و طرقی است که انسان می تواند از آن به در خانه خدا برسد. دعا قرب می آورد. روایتی می فرماید اگر می خواهید نزد خدا عزیز شوید پیوسته دست به دعا بردارید و دعا کنید. اگر می خواهید نزد مردم عزیز شوید هیچگاه از مردم چیزی طلب نکنید. خدا تمام زندگی ما را تامین می کند به شرط اینکه عبد باشیم.